

Стан інформованості студентів та учнів усіх навчальних закладів про репродуктивне здоров'я і здоровий спосіб життя є недостатнім. Проводячи профілактичну роботу, слід акцентувати увагу на особливостях анатомії та фізіології репродуктивної системи, адекватній контрацептивній поведінці з наданням інформації про клініки, дружні до молоді, соціальні центри, у яких можна отримати анонімну, безкоштовну, кваліфіковану допомогу медичного, психологічного, соціального та юридичного характеру.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ НАРАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

*К. В. Гуцол,
аспірант,*

*Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Науковий керівник: Н. В. Чепелева, дійсний член НАПН України,
д. психол. н., професор*

В інформаційному суспільстві проблема розвитку наративної компетентності особистості набуває надзвичайне значення. Наше дослідження спрямовано на визначення можливостей психологічного супроводу розвитку наративної компетентності, зокрема на розробку й апробацію програми тренінгу наративної компетентності особистості, що сприятиме актуалізації її здатності до самопроекування.

Програму тренінгу розроблено відповідно до запропонованої нами моделі наративної компетентності, що передбачає три рівні її сформованості в особистості: передсмісловий, смисловий, метасмісловий (Гуцол К. В., 2018).

До критеріальних ознак сформованості наративної компетентності особистості на передсмісловому (значеннєвому) рівні віднесено такі вміння: виділяти окремі текстові елементи, складові частини тексту наративу, виокремлювати певні ситуації, що експлікуються в текстових висловленнях, уміння стисло переказувати зміст тексту наративу, складати розгорнутий його план, ставити запитання за змістом тексту.

Серед критеріальних ознак сформованості наративної компетентності особистості на смисловому рівні виокремлено такі вміння: визначати в тексті наративу його тему (предмет, сутність),

формулювати основну думку (ідею), виділяти проблему, до розв'язання якої прагне автор, прогнозувати власні припущення щодо подальшого розвитку змісту тексту наративу, ставити питання до автора (питання-здивування, питання-роздуми, питання-заперечення тощо).

До критеріальних ознак сформованості наративної компетентності особистості на метасмисловому рівні віднесено такі вміння індивіда: припускати, що саме спонукало автора до створення певного наративу, та вміння йому відповідати, виходячи з цього припущення, рефлексувати підстави власних інтерпретаційних процесів, прогнозувати ефект (наслідки) від знайомства з певним наративом, аналізувати труднощі, що виникають при розуміння тексту.

Визначені рівні розвитку наративної компетентності співвідносяться зі значенневим та смисловим рівнями розуміння тексту (Чепелева Н. В., 2018) та основними вимірами дискурсивного самопроекування особистості: «плагіатором», «читачем» та «автором» (Чепелева Н. В., Рудницька С. Ю., 2019).

Згідно концепції авторів, у процесі розвитку здатності до самопроекування особистість поступово ускладнює власні способи текстової об'єктивації життєвого досвіду. Розвиток наративної компетентності особистості відбувається поступово: від опанування процесу створення висловлювань на рівні «плагіатора», до умінь породження твору власного життя на рівні «автора».

1. Так, у «плагіатора» наративна компетентність особистості сформована на передсмисловому рівні, адже людина не намагається визначати смислову структуру тексту автонаративу, а обмежується сприйманням лише зовнішньої, поверхневої структури наративного повідомлення. Розуміння текстової інформації на цьому рівні є значенневим – відтворенням смислу, що закладено в текст його автором. Основним механізмом цього процесу є інформаційний діалог.

Стратегії розвитку наративної компетентності особистості на передсмисловому рівні її сформованості є когнітивними стратегіями конструювання наративів: структурування і переструктурування текстової інформації, її стиснення і семантичне зважування тощо.

2. На рівні «читача» особистість уже здатна продуктивно наративізувати життєвий досвід. У контексті психолого-герменевтичного підходу наративізація розглядається як технологія, що забезпечує перетворення зовнішніх подій людини на її особистісний досвід. На думку Н. В. Чепелевої, наративні структури

постають інтерпретаційними рамками, котрі людина накидає на реальність, осмислюючи її. Отже, однією з провідних функцій наративу є суб'єктивізація світу. Її суть полягає в тому, щоб зробити людину відкритою для гіпотетичного, для сфери актуальних і можливих перспектив, що утворюють певну реальність у процесі множинних інтерпретацій (Чепелева Н. В., Рудницька С. Ю., 2019).

Здатність особистості породжувати наративи передбачає сформованість у неї вмінь:

- конструювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями;
- конструювати просторово-часові відношення між подіями;
- визначати способи детермінації (зовнішній або внутрішній)

подій.

Отже, на рівні «читача» тип розуміння текстової інформації можна схарактеризувати як смисловий. Основним способом розуміння постає інтерпретація як відкриття в повідомленні смислу, відсутнього у вихідному тексті.

Стратегії розвитку наративної компетентності особистості на смислового рівні її сформованості є когнітивними та метакогнітивними стратегіями конструювання наративів: переосмислення, трансформація змісту вихідного тексту в іншу знаково-смислову систему.

Н. В. Чепелева та С. Ю. Рудницька зазначають, що для переходу на факультативний рівень «автора» особистість має опанувати технологією *смислового діалогу*, у процесі якого відбувається створення автонаративів (Чепелева Н. В., Рудницька С. Ю., 2019).

На цьому рівні відбувається ціннісно-смислова інтеграція досвіду особистості:

- самоприйняття множинних ракурсів власної ідентичності;
- встановлення смислових відношень між окремими частинами досвіду особистості;
- конструювання власної системи особистісних смислів, що забезпечує смислову регуляцію само- та життєздійснень.

На цьому рівні особистість здатна створювати цілісний динамічний твір власного життя, здійснювати усвідомлене управління власною наративною активністю, що передбачає володіння здатностями:

- прогнозувати ефект від знайомства з певним наративом, аналізувати труднощі, що виникають при розумінні тексту;
- рефлексувати власні інтерпретаційні процеси та їхні підстави, припускати, що саме спонукало автора до створення певного наративу та вміння йому відповідати, виходячи з цього припущення;

- встановлювати смислові зв'язки між автонаративами;
- вибудувати систему особистісних смислів, що забезпечує смислову регуляцію наративної активності особистості, формування позиції авторства власного життєвого твору особистості.

Отже, на рівні «автора» тип розуміння особистістю текстової інформації можна схарактеризувати як смисловий. Основним способом розуміння постає тлумачення як розгорнута рефлексія не тільки сприйманого повідомлення, але й власних інтерпретаційних процесів та роз'яснення їх Іншому.

Стратегіями розвитку наративної компетентності особистості на вищому рівні її сформованості постають когнітивними та метакогнітивними стратегіями конструювання корпусу автонаративів особистості та породження твору як провідного автонаративу її життя:

- рефлексія можливостей «Я» та Іншого в діалогічних відношеннях з Іншими, що приумножуються;
- формування позиції співавторства з Іншим;
- реалізація потенціалу життєвого твору як форми втілення самоздійснень особистості.

Проте важливо зауважити, що власна смислова система особистості може вибудовуватися лише на вищому рівні самопроекування особистості – на рівні «автора», який у цьому контексті носить факультативний характер.

Таким чином, можна підсумувати, що розвиток наративної компетентності особистості, передбачає оволодіння низкою компетентностей:

- тематичною організацією досвіду особистості шляхом створення «Я-висловлювань»;
- просторово-часовою та причинно-наслідковою структуралізацією подій та визначенням способів детермінації її досвіду шляхом побудови наративів та автонаративів;
- ціннісно-смисловою інтеграцією досвіду особистості та його консолідацією з особистісним досвідом шляхом виділення головної лінії (лейтмотиву) власного життєвого твору, яка закарбовує смислову систему особистості, що забезпечує смислову регуляцію життєздійснень особистості.